

A TUDOMÁNYOS KUTATÓINTÉZETI DOKUMENTÁCIÓS MUNKA  
NÉHÁNY SULYPONTI KÉRDÉSÉRŐL\*

dr. Csendes Béla

VÁLLALATI ÉS KUTATÓINTÉZETI DOKUMENTÁCIÓ VISZONYA;  
DOKUMENTÁCIÓS JELSZAVAK

Azt állítjuk, v a n k ü l ö n b s é g - minden hasonlóság ellenére is - a kutatóintézeti és vállalati dokumentációs munka között. A különbség azonban nem a munka é r t é k é n e k különbsége, hanem a munka j e l l e g é é .

Más h a n g s u l y t kap a gyűjtés, a feltárás, a reference, a publikálás a kutatóintézetekben, mint a vállalatokban.

A gyűjtés, a feltárás inkább t á r g y i e l e m e k , a reference és publikálás inkább s z e m é l y i e l e m e k . A kutatóintézeti dokumentációban a tárgyi elemek többszöröské válnak. A tárgyi elemek abszolút mennyiségének növekedése mellett n ö v e - k e d i k a z o n b a n a t á r g y i a k h o z m é r t a r á - n y a i s .

Az elmúlt években élénk műfaji vita folyt a dokumentáció és az információ viszonyáról. Ugy látjuk, hogy az i n f o r m á c i ó j e l e n t ő s é g e a k u t a t ó i n t é z e t i d o k u - m e n t á c i ó s m u n k á b a n nő. Pontosabban: a kutatóintézeti dokumentáció már akkor tudjon szekunder irodalmat adni, amikor primerrel még nem rendelkezik. Tudjuk azt, hogy az értékes kutatói munkaidőt éppen a dokumentációnak kell a kívánt eredeti irodalom rendelkezésre bocsátásával megtakarítani, azonban azt is állítjuk, hogy egy k u t a t ó i n t é z e t d o k u m e n t á c i ó s f e l a d a t a i t ö s s z e f ü g g ő e g é s z é b e n n e m l e - h e t m e g o l d a n i a k k o r , h a e g y e s f e l a d a t o k k a l a - r á n y t a l a n u l s o k i d ő t t ö l t ü n k e l . E z a n n y i t j e l e n t , h o g y a k u t a t ó i n t é z e t i d o k u m e n t a l i s t a n e t ö l t s ö n e l f é l n a p o k a t e g y e t l e n k ö n y v f e l k u - t a t á s á v a l .

Nem látjuk semmi akadályát sem annak, hogy a referenciák elnyerése után az érdekelt kutató bevegye magát - 10 perc járásnyi távolságra -

---

\*Az OMK 1961. évi dokumentációs tanfolyamán tartott előadás rövidített szövege.

egy szakkönyvtárba, a dokumentalista pedig a többi kutató iránybaállításával foglalkozzék. Helyes az is, ha a kutatóintézeti könyvtáros kapcsolatot teremtsen egy-egy kutatója és egy-egy külföldi kutatóintézet, illetve ennek tudósa között.

A szakkönyvtáros külföldi elnevezései, information specialist, Literaturingenieur stb. tükrözik a szakmának kijáró megbecsülést, de rámutatnak a dokumentalista megnövekedett felelősségére is.

Az azonban igen sok és rendszeres munkába kerül, hogy a dokumentalista a kutatónak egyenrangú alkotó társa lehessen.

Az amerikai dokumentációs szakirodalom éppen azért nevezte fordulópontnak azt az eseményt, amikor a Standard Oil Company-nál a dokumentációs részleg a vállalat többi főosztályával egyenrangú főosztály lett. Standard-nél az information specialist-et az állandó bázisra, a könyvtárra telepítették és nem a research teamekbe /1/ a kutató csoportokba/ osztották be. Ebben az esetben már témák szerint szakosított "irodalmi mérnökök"-ről van szó, természetesen.

A BATTELLE MEMORIAL INSTITUTE-nál /2/ is az "information specialist", a Battelle kutatói törzs lényeges részévé lett. Felmerült itt a kérdés: hogyan működhet az information specialist olyan műszaki területeken, amelyeken nem szakember? Battelle-éknál, az amerikai dokumentációs adottságoknak megfelelően, az irodalomkutatói törzs egy information specialist-ből és egy tárgyszó szakértőből áll. Ez az összeállítás egyesítene az általános tudást a szakmai tudással. A kutató azért és az összeállításért az information specialist felelős. Ő tanácskozik a megrendelővel, ő választja ki a szakértőket is. /Tudnunk kell, hogy a Battelle Memorial Institute bérkutatót, illetve bérinformációt végez./

Az utóbbiakat azért mondtuk el, hogy a tudományos kutató intézeti dokumentalista hivatkozásszerűen ismerje, más országok példájából is, saját felelősségét és lehetőségeit. Ha a dokumentalista nemcsak munkatársa, de vezetője is egy kutató intézet dokumentációs állomásának, a dokumentációs politikát is folytat. Így tudja csak mennyiségileg és minőségileg növelni egysége hatékonyságát. Ehhez a harchoz jól felhasználhatja a nemzetközi dokumentációs világ jelmondatait.

A dokumentáció a vezetési feladatok egyike /3/

A dokumentáció a szellemi munka szervezete /4/

/E két tétel a legrégibb és nálunk is legismertebb./

Továbbiak:

A dokumentáció a XX. század technikáinak egyike.

A dokumentáció produktív munka /6/

A dokumentáció a "szükséges" fogalma alá tartozik /6/

A dokumentáció a vállalat létérdeke /7/

De: Egy vállalat önellátó dokumentációja:

anyagi romlás /8/

A dokumentáció: nyersanyagkérdés, aki ezt megoldja, azé a jövő /9/

# A GYÜJTÉS, FELTÁRÁS ÉS KÖZZÉTÉTEL SULYPONTI TERÜLETEI A KUTATÓINTÉZETI DOKUMENTÁCIÓS MUNKÁBAN

## Gyűjtés

A kutatóintézeti dokumentációs munkában erősebben kidomborodik a könyv nemkönyv-állományban az utóbbi aránya. A tudományos egyesületek évkönyvei, kiadványsorozatai, a kongresszusi jelentések, kormányzati közlemények, statisztikai összeállítások, csak formájukat tekintve könyvek. Kis példányszámuak, könyvárusi forgalomban általában nem kaphatók. Ugyanez áll a doktori értekezésekre is.

Megszerzésük módja általában a könyvtárközi kölcsönzés, vagy a tudományos intézetek közötti közvetlen összeköttetés, legtöbbször csere formájában.

A tudásszerzés leggyorsabb módjai: a kutatási tervek előzetes cseréje nyomán a közvetlen megkérés, ennek hiányában a referáló folyóiratok figyelemmel kísérése, a folyóiratok könyvismertetési, disszertáció-ismertetési állandó rovatának tanulmányozása /pl. ATZ, MTZ, Stahl und Eisen./ Egyes folyóiratok csak terjedelmük egy részében közölnek teljes cikkeket, másik részében tömörítvényeket adnak a fenntartó intézmény, egyesület rendezvényein elhangzott és /vagy az egyesület vagy a lap könyvtárában deponált teljes értekezésből. Gyakorta közölnek szerzői kivonatokat egyes, jóval később elhangzó előadásokról. Az így jelzett előadások legtöbbször már nem is fognak nyomtatásban megjelenni. Kiváncra a tároló könyvtár általában mikrorófilmet szokott róluk küldeni. Ilyen jellegű folyóiratok pl. a SAE-Journal és a The CHARTERED MECHANICAL ENGINEER.

Egyes, nagy tudományos világlapok, ilyen pl. a PHYSICAL REVIEW, külön előreferálólapot adnak ki, a főlapban később megjelenő cikkekről. Ilyen előreferáló lap a PHYSICAL REVIEW LETTERS; ez, a cikk beérkezése után 14 nappal, rendszeresen referálja a dolgozatokat.

A tudományos kutatóintézeti dokumentáció fontos feladata tehát a nemzetközi kapcsolatok kiépítése /a hazai együttműködés fenntartása több mint természetes követelmény./ Hasznos kapcsolatok építhetők ki /a felettes hatóság nemzetközi osztályán keresztül/:

1. nagy nemzetközi szervezetekkel pl.: UNESCO, INTERNATIONAL LABOUR OFFICE,

2. nagy nemzeti kutatási központokkal: pl. DSIR /Department for Scientific and Industrial Research, London./, CNRS /Centre National de la Recherche Scientifique, Paris/,

3. szakmai központokkal: pl. ICAD, /International Committee of Automobile Documentation/, MIRA, /Motor Industry Research Association/,

4. nagy szakmai lapokkal és egyesületekkel, pl. SAE, VDI.

/A felhozott példák legtöbbször a közlekedésügy területéről valók./

A szakmai és tudományos rendezvények intézményes nyomonkövetéséhez fontos segítséget nyújt a LIBRARY of CONGRESS: WORLD LIST of FUTURE INTERNATIONAL MEETINGS c. kiadványa. Ez utódja az NSF: LIST of INTERNATIONAL and FOREIGN SCIENCE and TECHNICAL MEETINGS c. sorozatának. Fenti lista az LC-nél előfizethető. Magyarországon megtalálható az Országos Széchényi Könyvtár Módszertani Könyvtárában. A népi demokratikus tudományos kiadvány és kutatási anyag cseréje a KGST, illetve a különféle hivatalos szakmai együttműködő szervezete, pl. OSZSZD /ORGANIZACII SZOTRUDNICESZTVA ZSELEZNUH DO-ROG/ keretei között történik.

A másodlagos irodalom beszerzésének régebben a különféle Abstracts-ok, Centralblatt-ok voltak a formái.

Ma már ezek csak retrospektív eligazodást nyújtanak.

Lényegesen gyorsabbak a nagy nemzeti dokumentációs szervezetek analitikus és szignaletikus kartonszolgáltatásai. Pl. az IFD /Institut für Dokumentation, régebben ZWD/ kartonjai, a CNRS BULLETIN SIGNALETIQUE-je, a LIBRARY of CONGRESS katalóguscédula sorozatai.

|                                                                                                                                                  |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Autóközlekedési kutatások. (Kiad. az) Autóközlekedési Tudományos Kutató Intézet Bp. Között. — 24 cm.                                             | ENG |
| 1958. (Szerk. Lévai Zoltán.) 1960. All. ny. 87 l., illusztr.                                                                                     |     |
| 1. BUDAPEST. Autóközlekedési Tudományos Kutató Intézet 2. LEVÁI Zoltán                                                                           |     |
| JUL 1961                                                                                                                                         |     |
| From: Magyar Nemzeti Bibliográfia # 12, 1960<br>EXCHANGE AND GIFT. If unable to acquire, return to Biblio. Unit, Order Div. Library of Congress. |     |



Felhívjuk a figyelmet a s o r o z a t n y i l v á n t a r t á - s o k gyakorlati jelentőségére.

A sorozatkiadványok esetében, az igénylők nem nagyon emlékeznek vissza a szerzőkre, a sorozatra annál inkább. A sorozatkarton megtekintése után könnyen megtalálják az előbb már tanulmányozott anyagot.

A s o r o z a t tagjainak t á r o l á s a lehet mechanikus, de újonnan érkezetteket fel kell vezetni a sorozatkartonra.

Fokozottan vonatkozik ez a szakmailag zárt sorozatra. Ilyen pl. az AKUSTISCHE BEIHEFTE, VERKEHR und TECHNIK SCHRIFTENREIHE. Ezeknek egyes tagjai meghatározott szűk terület monografikus feldolgozásai; formailag sokszor könyvjellegűek, noha legtöbbször folyóiratokkal kapcsolatosak.

A folyóiratok minden számából, de különösen v á s á r i k ü - l ö n s z á m o k b ó l, vagy a lap é v i s t a t i s z t i k a i k i a d v á n y a i b ó l, gyűjteni kell minden szakmailag felhasználható n u m e r i k u s a d a t o t. Ezeket a statisztikai kartonállományban országonként, tárgyanként, a tárgynál egyedítve, állandóan fejleszteni kell. Ahol nagytömegű adattal találkozunk, az a d á t k a t e g ó r i k r a kell utalnunk. Általában ajánlatos tudni, hogy bizonyos adatok milyen folyóiratoknak rendszerint milyen havi számában szoktak gyűjteményesen megjelenni. Pl. AMERICAN AUTOMOBILE május vagy júniusi száma szokta a világ gépjármű-állományát és az állomány növekedését közölni.

Bár a tudományos kutatók és kutató intézeti könyvtárosok általában több nyelven értenek, de mégsem minden nyelven, még a fő nyelvek közül sem. Hasznos tudni azt, hogy egyes s z a k t e r ü l e t e k v i l á g l a p j a i e g y m á s t r e n d s z e r e s e n r e f e r á l j á k. Így pl. az ICAD-on belül az ATA, ATZ, MTZ, SIA és még néhány angol, sőt spanyol lap is tagja ennek a vállalkozásnak. A dokumentalista két nyelv birtokában a műszaki világirodalom javát nyomon követheti.

Becsüljük meg a r e j t e t t b i b l i o g r á f i á k a t. Kartonrendszerünkben adjunk döntő szerepet a sokhivatkozású cikkeknek és folyóiratoknak. /Pl. VDI Zeitschr./ A katalógus-cédulára tűntessük fel az irodalmi hivatkozásoknak a számát. Ezzel az eljárással sok időt takarítunk meg magunknak is, a kutatónak is. Egyes folyóiratok egyes témakörökben időközönként éves áttekintéseket /pl. VDI--Z. Jahresbericht-jei/ és b i b l i o g r á f i a i f e l s o r o l á s o k a t k ö z ö l n e k. Vigyük fel ezeket nyomban katalógus-cédulákra, de ajánlatos a kutató részére is lefotóztatni őket.

Újonnan művelésre kerülő témához, ill. új felfedezéseket és technológiákat jelző híradásokból ajánlatos k e z d e t b e n s o k a d a t o t gyűjteni. Egy idő múlva a dokumentalistának már kialakul ebben a tárgykörben az arányérzéke, és ezután olyan hivatkozásokat fog gyűjteni, amelyek mintegy helyettesítik a nem hivatkozottakat is. Az első időszak gyűjtéséből ezután kiemelhetjük a lényegtelegeket. Abból a célból, hogy a lényegeseket elfedő sok karton szá-

mát csökkentjük, a folytatásokat, - az ugyanazon cikkről készült referátumot, jeladást illetőleg a vonatkozó fordítást - egyetlen kartonra is összevonhatjuk. Némi megfontolás után több eltérő eredetű hivatkozást is lehet irodalomkutatásszerűen összevonni.

Címfordítások és referátumok esetében, még a központi feltáró szervek is, a periodikák közleményeinek címeit rendszerint csak magyar nyelven szokták közölni. A hazai dokumentáció fejlődése, az igények többbretűvé válása, és főképpen a külföldi dokumentáció-csere jelentőségének növekedése, legalábbis a kutató intézetek gyakorlatában, máris szükségessé tette a kétnyelvű: az eredeti és magyar nyelvű, címléírás készítését.

A kutatókat hozzá kell szoktatni ahhoz, hogy pontosan és eredeti nyelvű címléírásokkal jegyzeteljenek. A hivatkozások verifikálása és az idegen nyelven történő cikkírás, /ami hazai tudományos életünk örömdetes fejlődése/, azt is javallja, hogy a kutatók lehetőleg eredeti nyelven jegyzeteljenek. A könyvtáros pontos bibliográfiai munkája a kutatót is hasonlóra ösztönzi. Ennek hiányában mind a kutatónak, mind a könyvtárosnak aránytalanul több ideje megy veszendőbe, semmint az e munkamozzanat periferiális jellegéből következne.

Kiemeljük a tanulmányutakról készített beszámolók feltárását. Ezeket tárgy szerint, a résztvevők nevei szerint, továbbá a meglátogatott intézmények, vállalatok, szervek szerint is fel kell tárnunk.

A feltáráshoz tartoznának még a szakozási kérdések is. Ezek részletesebb taglalása azonban messze vezetne.

1. Kutató intézet szakkatalógus-rendszer nélkül természetesen nem lehet meg. Mivel Magyarországon a külföldi nagy tárgyszó indexek központi szolgáltatásai amugyis ismeretlenek, és ezek, nyelvtérletükön kívül, egyébként is értelmüket veszítik, másrészt a hatások alkalmazásukat esetleg indokoló gépi berendezések is hiányoznak és eddig nem is volt rájuk szükség, - katalógus-rendszernek egyelőre csak az ETO-rendszer a jánlható. A tudományos kutató intézet egyre nagyobb mértékben támaszkodik a nem saját tárolású anyagra; e hivatkozásrendszer tárgyi alapja pedig nálunk, a nemzetközileg egységesen és olcsón, tömegesen, folyamatosan beszerezhető, ETO-szerint szakozott referátumokban érhető el, a Karteifahnekat, és fiche-eket is beleértve.

2. Szükséges az idegen /nem ETO/ szakrendszer ek ismerete is, főleg ezek elvi alapjaié; a tudományos kutató dokumentalista értsen az idegen rendszerek transzponálásához is.

3. A kutatás részterületeken folyik. A kutatás szükségszerűen megelőzi az egységes jelzetalkotást. Megbocsátható, ha célravezető, az ETO-n belül tárgyszavakkal, vagy nevek szerint egyédtenteni. A nemzetközi igényű szaklapok és referáló folyóiratok az új fogalmak felmerülése után rövidesen közlik az új ETO-megoldásokat.

Ezek beérkezése után az ideiglenes jelzeteket revideálni kell. Az intézeti dokumentáció a nemzetközi jelzetalkotásnak is kezdeményezője lehet. Feladata lenne a hazai ágazati ETO kiadások előkészítése is.

Minden dokumentációs munka elsőrendű feladata, de a kutató intézeté különösen az, hogy előre dolgozzék. Tételezze fel intézete és tudományága feladatait. A tudomány fejlődésének és a technológiák alakulásának megvan a magabélső logikája. A kutató intézeti könyvtáros élje a tudományok problematikájának életét. Ha ez nehezen menne, legalább verbálisan tartsa számon ágazata miszaki és gazdasági szükségleteit. Ismeretes, hogy a kutatási terveket, sajnálatosan, az év első negyedében hagyják jóvá - bár a távlati kutatás-tervezés egyre jobban tért hódít, - az adatok tömegére, még hozzá egy időben több témához, már előbb szükség van. A dokumentalista tárgyvet megeléző fél-, háromad évből már tudja, mire lesz fél év múlva szüksége. Bizonyos fajta adatokra bizonyosan szükség lesz.

A kutatóval és a témával való ismerkedés

A dokumentalista ismerje a teljes intézeti tervmátervet és annak előzményeit az intézet régebbi kutatási terveiben. Ugyanebből a célból tanulmányozza szakmailag rokon intézetek volt és való tématerveit.

Különösen hangzik, a könyvtáros hasson oda, hogy egyik kutató ismerje a másik kutató tematikáját és annak egyes részfeladatait. A kutatók közti együttműködés sokat könnyíthet a dokumentalista terhein.

A dokumentalista a téma indulásakor minden egyes kutatóval beszélje meg a tématervét, illetve annak adott feladatait /pl. átmenő téma esetében./ A nyomtatott tématervek, részben a szakmai tolvajnyelv miatt, de sokszor a nem eléggé szabatos és részletes megfogalmazás miatt is, néha elnagyoltak, általánosak, nem megfoghatók. A téma ismételt megbeszélése a kutatóval, megvilágítja a súlyponti feladatokat és azok sorrendjét.

Ne mulassza el a dokumentalista a kutatási feladat lezárása után elolvasni a kutatási jelentést. Így megismerkedik annak eredményeivel. A későbbi és külső megkeresések megválaszolása így könnyebb és eredményesebb lesz. Látni fogja a kutatott feladat megoldatlan vonatkozásait, és így később is segítségére lehet a téma művelőjének.

Ez a magatartás tudományos és emberi közelséggel hozza a kutatóval, és ez a közelség minden alkotó munka elengedhetetlen feltétele.

Látogassa a dokumentalista azokat az előadásokat

kat, melyeket intézete tagjai tartanak, és a vitákat, amelyeken résztvesznek. Az előadások és viták kidomborítják a súlyponti kérdéseket, megvilágítják, tartalommal töltik a sokszor üres fogalmakat, és a dokumentalista könnyebben értheti így meg a témákkal rendszerint összefüggésben levő vitapontokat.

A dokumentalista élje a témák életét, de ne legyen a kutató potenciális versenytársa pl. szakmai cikkek írásában. Nehezen szabadulnának a kutatók attól a gyanútól, hogy a dokumentalista nincs teljesen és visszatartás nélkül segítségükre.

Ha a dokumentalista alkotni akar, általánosítsa saját dokumentalista tapasztalatait, vagyis művelje a dokumentáció tudományát és ezen a területen publikáljon. Arról azonban ne feledkezzék meg, hogy a napi munkaideje teljes egészében a kutatóintézeté, ebből nem takaríthat meg a saját céljaira, még tudományos céljaira sem.

A kutatóval való dokumentációs kapcsolatnak fontos eleme a kezdeményező információ. A felhasználók igényei szelekciós súlypontokká sűrűsödnek a dokumentalista tudatában, sőt tudata mélyén is. A szakirodalom tanulmányozása során minden ismeretelen ezek szerint a súlypontok szerint rendeződik. A dokumentalista tehát nem várja meg, míg kérdéssel járulnak hozzá, hanem maga jelentkezik a személyre szabott felvilágosítással.

Ennek módjai: telefonüzenet, figyelmeztető cédulák, dokumentációs tájékoztató, témánként is végzett anyaggyűjtés, idegen dokumentációs szervek karton- és egyéb anyagának rendszeres figyelése és rendelkezésre bocsátása, irodalomkutatások készítése, illetve készítése pl. az OMK-val.

Megtörténik, hogy az említett uton és eszközökkel ugyanarra az ismeretanyagra többször is felhívjuk a kutatók figyelmét. Ez nem baj. Sőt, a többszörös figyelemfelhívás sokszor hasznos is. A gyorsszolgáltatások igénybevétele /telefonüzenet, figyelmeztető cédulák/ tempónyerességgel jár. Ez áll némileg az intézeti dokumentációs tájékoztatókra is. A központi dokumentációs szervek kartonszolgáltatásai pedig tartalmi elemeket nyújtanak. A kutató különböző pszichikai állapotai, figyelmének fáradtsági foka, egyszeri figyelemfelhívás esetén, fontos ismeretelenek mellőzésére vezethetnek. A többszörös figyelemfelhívás, a jelzett eszközökkel, szükségszerűen kb. 1/2-évnyi, 1 évnyi időre oszlik el; a kutatás menete, a téma fejlődése ugyanazon ismeretnek más értéket adhat a felhasználás különböző stádiumaiban s a feltárás eltérő szempontjaival. Ezt az állításunkat a gyakorlat többszörösen igazolta.

A kutató intézetek, általában rendszeresen adnak ki dokumentációs tájékoztatókat. E dokumentációs tájékoztatók a kellenél többször tartalmaznak referátumokat is, a címfordítások helyett és mellett. A legteljesebb mértékben helyeseljük az OMK hálózati alapelv jellegű állásfoglalását: "... üzemi és kutató intézeti dokumentációs intézmények a gyors közlés biztosítására, de egyúttal a párhuzam-

mos munka elkerülésére csak cimdátokat tartalmazó gyors dokumentációval járuljanak hozzá a tájékoztatás összetett igényeinek kielégítéséhez. /5/

Szólnak érvek amellet is, hogy bizonyos jellegű folyóiratokból, illetve olyan esetekben, amikor egyes folyóiratokat sem a központi, sem az alközponti dokumentációs szervek nem dolgoznak fel, a kutatóintézeti dokumentációs kiadványok referátumokat is közöljenek. Az ilyen esetek száma azonban csekély, előfordulásuk nem csorbitja a fenti általános alapelv érvényét. Az országos munkamegosztás keretén belül, a tényleges igények figyelembevételével esetenként kell jogosultságukat megvizsgálni. Ezen a területen elsősorban az alközponti dokumentációs munkának lesznek feladatai.

#### MIT KIVÁN A KUTATÓ A DOKUMENTÁCIÓTÓL

A következőkben ismertetjük GOODWIN, H.B.-nek a BATTELLE MEMORIAL INSTITUTE egyik kutatójának: "Gondolatok a műszaki tájékoztatás megjavításáról. A felhasználó szempontjai" c. cikkét. /10/

##### I.a. Mit kíván a kutató:

1. M e g k a p j a a kívánt anyagot.
2. A k k o r kapja meg, amikor szüksége van rá; sem előbb, sem utóbb.
3. A lehető l e g r ö v i d e b b formában kapja meg.
4. A fontosság szerint s u l y o z o t t a n és ilyen arányban.
5. A dokumentáció legyen felkészülve esetleges k i - e g é s z i t ő i n f o r m á c i ó r a is.
6. Ismerni kell az információ m e g b i z h a t ó - s á g i fokát.
7. A f o r r á s o k szabatos megjelölését is kéri.
8. Ha a dokumentáció nem tud szolgálni referenciával, p o z i t í v e mondja meg, hogy ilyen n i n c s is.
9. A kutató a maga részéről a l e g k i s e b b e - r ő f e s z i t é s s e l a k a r j a m e g k a p n i az információt, lehetőleg automatikusan.
10. A kutatót mentesítsük a n e m k i v á n a t o s i n f o r m á c i ó t ó l, de a már kérttől is - olyan időben, amikor a kutató mással foglalkozik.

I.b. Mit nem akar kapni a kutató:

1. Hivatkozásokat a kért adatok helyett. /De, teszi hozzá: Néha éppen a referenciák a kért információ./
2. Hogy azt mondják neki: Nekünk ilyen adatunk nincsen, de talán megtalálja azt ....

Elvi kérdés, hogy a dokumentáció mindig tudjon adni felvilágosítást, ahelyett, hogy a kutatót máshová utalja. /Ez a megállapítás ellenkezik azzal az elképzeléssel, amelyben a kutató tevékenyebb dokumentációs hozzájárulásáról szoltunk, megelőzőleg./ A cikkíró a dokumentalista nagyobb mértékű agresszivitását tartja szükségesnek, mind a gyűjtésben, mind a szétsugárzásban. Ez utóbbi igénye látszólag üti előző követelését, amelyben a kutató elszigetelését követeli a nem kért és nem akkor kért információtól.

II. GOODWIN néhány javaslata a helyes referálási eljáráshoz.

1. A kutató részletes információt kér bizonyos szakterületeken, ha ott új eredmények születtek.
2. De információt kér a régi ismereteket új szempontok szerint rendező lényeges összefoglalásokról és vitákról.
3. Időnként általános áttekintést más szakterületekről.
4. Fel kell hívni a kutató figyelmét olyan új tényekre és területekre, amelyek adott esetben nem tartoznak érdeklődési körébe, de amelyek ösztönzők lehetnek számára ha megismeri őket /scanning, böngészés/. Goodwin időnként olyan összefoglalásokat is igényel, amelyek sem tárgyban sem módszerben nem adnak újat, de a kutatónak szüksége lehet rájuk avégett, hogy révükön saját tévedéseit és egyoldalúságát elv- és módszeresen kiküszöbölje. Tudja, hogy ezek a szolgáltatások mechanikusan nem oldhatók meg; ezen a szinten a dokumentációs gyűjtés, válogatás és közlés már tudomány és művészet.

SAJÁT KUTATÓ INTÉZETI JELENTÉSEK KEZELÉSE ÉS KÖZZÉTÉTELE

A tanulmánynak ezt a részét, gyakorlati példákkal szemléltetve lásd: CS.B.: A kutatói jelentések közzététele az ATUKI-nál. Műszaki Könyvt. Táj. 1961. 3. sz. p. 22-27.

## A KUTATÓINTÉZETI DOKUMENTÁCIÓ ÁGAZATI DOKUMENTÁCIÓS FELADATAI

A magyar kutató intézetek nagyrésze iparági kutató intézet. Az élet és a tudomány egysége ebben a szervezeti rendben több mint kívánalom. A kutatási témák nagy részét egyre inkább a felhasználók igényei határozzák meg. Az intézetek mindennemű munkájának, így a dokumentációs munkának eredményei is közvetlenül felhasználásra kerülnek. A feltárt dokumentációs anyag nemcsak a témajelentésekben kiértékelve jut el a vállalatokhoz, hanem a feltárás folyamataival egyidejűleg is. Ennek módja részben az, hogy a kutató intézet könyvtára rendelkezésére áll a főhatóság vállalatainak és intézményeinek, részben az, hogy a kutató intézet dokumentációs tájékoztatóiban, sőt esetenként a kartonszolgáltatásokban jelzett ismeretek rendszeresen és szervezeten eljutnak a tárcabeli vállalatokhoz. Erre természetesen csak akkor kerülhet sor, ha a kutató intézet fejlettsége és felszerelése lehetővé teszi ezt, és csakis olyan esetekben, amikor a vonatkozó szakosított irodalom sem az OMK, sem az alközpont szolgáltatásai révén - a feltárás hiányában - nem juthat el az érdekeltekhez.

A fejlődés jelen állapota azt mutatja, hogy az ágazati dokumentációs szervezeti kiépítésében egyes kutatóintézeti dokumentációs állományokra fontos szerep hárul.

Az ágazati dokumentációs gyorsszolgáltatást a kutató intézettel közös dokumentációs tájékoztatóval megoldani - szinte elvileg lehetetlennek látszik. A kutatóktól igényelt anyag annyira részletproblémákat, sokszor alaptudományokat érintő, hogy az ezeket is közlő intézeti tájékoztató lap a vállalati felhasználókat csak közleményeinek kis részével érdekli. A két szintű kiadást /egyik a kutatóknak, másik az üzemeknek/ már csak kapacitáshiány miatt sem lehet megvalósítani.

Megfelelő központi vagy alközponti dokumentációs szolgáltatás hiányában azonban egyes területeken mégis vállalni kell átmenetileg a kutatóintézeteknek a kutatás és a vállalati felhasználás közös és folyamatos dokumentációs ellátását.

Az intézet által feldolgozandó dokumentációs anyag továbbadása az ágazatoknak tehát problematikus.

Azonban a már feldolgozott anyagnak a kutatási eredményekben az előbb taglalt szinteken történő közzétételét a vállalatok joggal követelhetik. /lásd: MKT 1961.3.sz.p.22-27./

A kutató intézet mindkét fajta dokumentációs szolgáltatása a vállalatoknál dokumentációs közvéleményt fog teremteni; és már ennek elérése is szép cél és nagy eredmény.

A kutató intézet könyvtára rendezzen az ágazat műszaki dolgo-

zónak bevonásával dokumentációs bemutatókat. Segítse a hálózati alközpontot a szakmai dokumentációs tanfolyamok megszervezésében. Működjük közre a minimum vizsga tananyagának összeállításában. S mint már előbb említettük, segítse elő az ága z a t i ETO mielőbbi megjelenését.

#### HASZNOS "FOGÁSOK" A DOKUMENTÁCIÓ HÉTKÖZNAPI MUNKÁJÁBAN

A tudományos kutató intézeti dokumentáció elvi kérdéseit nagyjából megvilágítottuk. A következőkben néhány olyan apró munkamozsánatról szólnunk, melyek az elvi kérdések után és között kicsinyességeknek tűnnek, terjedelemben azonban olyan nagyok, hogy miként való megoldásuk a dokumentalista sok idejét takarítja meg, vagy tékozolja el.

Még majdnem elvi természetű szempont: a dokumentációs részleg vezetője, vagy egy megbízott dolgozója minden beérkező anyagot, főként a periodikákat személynél nézzen át, még akkor is, ha a referálást más vagy többen végzik. Kell lennie egy személynek ugyanis, akinek áttekintése van a teljes anyagról. Másrészt jelentékeny közlemények jelentéktelen kísérő motivumai/pl. fotók/ megragadnak emlékezetében. Azt tapasztaltuk, hogy a kiértékelés után nem nagy idő elteltével az efféle apróságok alapján érdeklődő kutató kielégítése vizuális emlékek segítségével minden szakrendszerénél hatékonyabb.

A hivatkozások technikájára állandóan oktatni kell a kutatókat, mert a katalógus fiókokat böngészve igen sokszor rossz adatokat írnak ki a kartonokból, és a könyvtárosnak sok idejébe fog kerülni, míg újra visszakeresi a helyes adatokat.

Telefonértesítésnél vissza kell olvasztani az értesítéssel a kapott adatokat. A könyvtáros számoljon azzal, hogy ügyfele hiányosan jegyezte fel a kapott információt, vagy semmit sem írt fel.

A kutatót arra is nevelni kell, hogy saját kartonállományt fejlesszen ki.

A kutatók tudományos cikkei nyilván kell tartani névszerint. Ez nagyon hasznos:

1. Sokszor kéri a felettesek a munkatársak cikkei.

2. Külső érdeklődőknek ezek alapján könnyebben tudunk több adatot adni, mintha a katalógusrendszerből kellene adatokat gyűjteni. Természetesen a dokumentalista tartalmilag ismeri a kutatók publikációt.

3. Felkészíti a kutatót, ha látja, hogy közleményeivel törődnek.

4. A kutatók évek múlva már nem tudják, hol és mit írtak. Ilyenkor rendszerint a könyvtárt kérdezik meg.

5. A munkatársak közleményeinek számát a sajátjával közös dobozban látva, hajtja a kutatót a nemes versengés heve és egyéb érzelmek, közleményei számának növelésére.

A könyvtáros hivatalból gyakran fordul meg az OMK-ban. Ne mulassza el az OMK új szerzeményeinek kirakatát nézegetni. Ha mint olvasó az OMK-ban vagy másutt a kért anyagára vár, minden percet használjon fel arra, hogy az ottani katalógusrendszert nézegesse. A kutatók sohasem kifogyó kéréseiből mindig akad emlékeiben néhány, és használja fel a várakozást egy kis irodalomkutatásra.

A kutató intézet külföldi vendégei általában felkeresik az intézeti könyvtárat is. Mindig legyenek kéznél - lehetőleg idegennyelvű - intézeti tématervek, a kutatási jelentések idegennyelvű össze-foglalásai és az intézeti kiadványokból tiszteletpéldányok.

Minden dokumentációs állomás munkaszervezésének első szabálya a tervszerű előrendelőzés. A csendesebb, nyugalmasabb időszakokat fel kell használni arra, hogy felkészüljünk a feltehetően fellépő megbízatásokra, sőt a lökésszerűen jelentkező kampányfeladatokra is. A dokumentalista ne kapkodjon, és ne engedje munkarendjét, legalább annak lényeges összetevőiben, a vezetők improvizációtól, bármily súlyosaknak érződhetnek is ezek, felborítva azt. A feladatok és munkálatok sorrendje a felhasználandó munkaidőmennyiséget döntően befolyásolja. A dokumentalista abban a szerencsés helyzetben van, hogy mindig több feladatot kap, mint amennyire idejéből telik. Így, anélkül, hogy bárkivel vagy bármivel is nyílt összetűzésbe kerülne, mindig van lehetőség arra, hogy a sok és sokszor bírálható utasítás közül a legmegfelelőbbnek tegyen eleget.

A dokumentalista higgyen abban, hogy amit csinál, az szükséges és jó. Erősítse ezt az alapérzését szüntelen tanulással, és ellenőrizze módszereinek a valósághoz mért kritikájával.

Munkáját néha céltalannak fogja érezni, ha azt látja, hogy a munkája adta lehetőségekkel nem élnek eléggé hatásosan a kutatók, vagy a bevezetés területén. Vegyen erőt ezeken a hangulatain. Valahol minden érték értékesül majdan.

Legyen jelszava a Larousse cimirata: Je sème a tous vents: En vetek minden szeleknek.-

++++



I R O D A L O M

- /1/ Spec.Libr. 49 /1959/ No.9.
- /2/ Marjorie Y. FIZETTE-Bruce E.JONES-Robert W.GIBSON:  
The Bibliography Research Team.  
Spec.Libr. 49 /1958/ No.6.p.253-255
- /3/ FILL, K.: Dokumentation gehört zu den Führungsaufgaben.  
Chem.Industrie, 8 /1956./ Jun. p.289-291.
- /4/ EPPELSHEIMER, H.W.: Die Dok. als Organisation geistiger Arbeit.  
Nachr.f.Dok.1 /1950/ H.1. p.4-6.
- /5/ Dr.POLZOVICS I.: Új irányelvek a dok. gyakorlatában.  
OMK Jubileumi Évkönyve, Bp.1958.Kézirat.
- /6/ STUBENRECHT, A.: Die Bedeutung d. techn. Inform.f.d. Produktivität d. Betriebes.  
Nachr.f.Dok. 9 /1958/ H.2. p.70-80.
- /7/ GROS. A.: Die Inf. u.d. Produktivität d. Unternehmung.  
Techn.Rundschau, 52 /1960/ Nr.41. p.49-53, +57.
- /8/ Nachr.f.Dok. 10 /1959/ H.2.p.60.
- /9/ PIETSCH, E.-nek a DGD 1959 évi Arbeitstagung-on tartott előadásából.  
Nachr.f.Dok. 10 /1959/ H.4.p.290.
- /10/ GOODWIN, H.B.: Some Thoughts on Improved.  
Techn.Inf.Serv. /the customer's point of view./  
Spec.Libr. 50 /1959/ nov. p.443-446.

- - - - -

CSENDES, B.:

ÜBER EINIGE SCHWERPUNKTFRAGEN DER DOKUMENTATIONSARBEIT  
IN DEN WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNGSINSTITUTEN

Der Unterschied der Dokumentationsarbeit in den Forschungs-Instituten gegenüber derjenigen in den Betrieben ist kein Unterschied im Wert, sondern im Charakter der Arbeit. Die Bedeutung der Information innerhalb der Dokumentation nimmt zu. Die Informationsbasis erstreckt sich auf den Bestand der Dokumentationsstellen des Fachgebietes im In- und Ausland. Fühlungnahme mit internationalen, nationalen Dokumentationsstellen, sowie denjenigen von wissenschaftlichen Vereinen besonders auf dem Fachgebiete wird erörtert.

Internationalisierung der Kartei mittels Lieferungen der Karten von Dokumentationszentralen wie IfD, CNSR, LC, usw. Benützung der Karteifahren der Zeitschriften. Beschaffung der "hard to find literature", besonders durch Mikrophotographie. Austausch von Forschungsplänen zwischen Forschungsinstituten. Wichtigkeit einiger klassischen Arbeitsphasen in der Erschließung des Schrifttums, wie versteckte Bibliographien, Körperschaftsautoren und Serientitel. Klassifikationsfragen, Adaptierungs- und Weiterentwicklungsaufgaben der Branchenforschungsinstitute hinsichtlich der DK.

Der Dokumentalist soll die Forschungsaufgaben mit deren Bearbeitern miterleben; Art und Weise dieser Tätigkeit. Einige Empfehlungen über das Thema: Was will der Forscher und was will er nicht von der Dokumentation bekommen.

Publikation der Forschungsergebnisse, Technik der Bewahrung des Forschungsmaterials, "Tricke" in der Routinearbeit. Die moralische Haltung des Dokumentalisten und die Wichtigkeit seiner Dokumentationspolitik gegenüber bzw. mit der Leitung.

+  
+ +